

VỀ CÁC BƯỚC TỔ CHỨC MỘT GIỜ DẠY HỌC VĂN CÓ HIỆU QUẢ Ở TRUNG HỌC PHỔ THÔNG HIỆN NAY

• ĐỖ THỊ NGỌC CHI

Khoa Sư Phạm - ĐHQG Hà Nội

Mấy năm gần đây, "việc dạy Văn ở trường phổ thông đã khá hơn trước"(1) một phần do chương trình và sách giáo khoa (SGK) được cải tiến, phần khác do bản thân đời sống văn học cũng đã thay đổi, trình độ công chúng được nâng lên. Tuy nhiên, kết quả của việc dạy văn có lẽ chưa đáp ứng được sự mong mỏi không chỉ của xã hội và các bậc cha mẹ học sinh (HS), mà của chính giáo viên (GV) giảng dạy bộ môn này. Điều đó có nghĩa là chất lượng của việc dạy và học văn không chỉ phụ thuộc vào sự cố gắng khắc phục khó khăn của GV, HS, mà còn phụ thuộc vào khâu nào đó, vượt khỏi phạm vi của chương trình và SGK, đó chính là vấn đề về quan niệm và kĩ năng tổ chức một giờ dạy học văn có hiệu quả mà chúng tôi trình bày dưới đây:

1. Thực trạng các bước tổ chức một giờ dạy học văn ở trường phổ thông

Theo lí luận sư phạm, để tổ chức một giờ lên lớp truyền thống thường bao gồm năm bước như sau:

- 1: Ôn định tổ chức lớp.
- 2: Kiểm tra việc thực hiện nhiệm vụ được giao về nhà của học sinh.
- 3: Tổ chức triển khai bài học mới.
- 4: Củng cố, kết luận nội dung bài học trên lớp.

Thực tiễn giảng dạy, nhiều giáo viên tiên tiến tự mình phá vỡ kiểu cấu tạo giờ học cũ và xây dựng kiểu cấu tạo giờ học không giống cũ"(2). Tuy nhiên, việc dạy học văn- một môn học gắn với sự cảm thụ tinh tế, cùng với tính đa dạng của tác phẩm và đặc điểm của các đối tượng học sinh đòi hỏi các nhà giáo phải đầu tư nhiều hơn cho việc nâng cao hứng thú và hiệu quả của một giờ dạy học văn ở trường phổ thông. Và trong khoa học, mọi sự cực đoan hay bảo thủ đều không đúng. Trước vấn đề đó tồn tại hai khuynh hướng trái ngược nhau: Một bên đề cao và thực hiện máy móc các bước lên lớp truyền thống, còn bên kia quá linh hoạt tự do trong giảng dạy văn chương. Xuất phát từ thực tế này, chúng tôi đã tiến hành khảo sát ba trường THPT (Chuyên Ngữ - Hà Nội, Nguyễn Thị Minh Khai - Hà Nội, Ninh Giang - Hải Dương) và thu được kết quả như ở bảng 1.

Như vậy, mặc dù đa số GV ở trường phổ thông vẫn trung thành với các bước lên lớp truyền thống như đã được học ở các trường sư phạm, song trong thực tế giảng dạy ngày càng xuất hiện nhiều GV đã tự "bỏ qua một vài bước vì thấy không cần thiết". Qua nghiên cứu, tham khảo tài liệu về kĩ thuật dạy học của một số

chuyên gia nước ngoài, T.S. Đặng Xuân Hải (Khoa Sư phạm- Đại học Quốc gia Hà Nội) đã tổng kết và đưa ra tiến trình tổ chức một

Bảng 1

GV trường \ Nội dung	THPT Chuyên Ngữ -HN	THPT Minh Khai - HN	THPT Ninh Giang - HD
Thực hiện đầy đủ các bước lên lớp truyền thống.	88%	73%	82%
Bỏ một vài bước vì thấy không cần thiết.	12%	18%	18%
Ý kiến khác	0%	9%	0%

5: Giao nhiệm vụ về nhà cho học sinh và đánh giá giờ học.

Cho đến nay, không phải mọi GV đều thực hiện và có ý kiến nghi ngờ về tính hiệu quả của các bước lên lớp này. "Trong phong trào đổi mới phương pháp dạy học thập kỉ gần đây, đã có ý kiến đặt ra vấn đề cải tiến cấu tạo một giờ dạy học theo kiểu truyền thống nêu trên. Và trong

giờ lên lớp bao gồm việc thực hiện ba bước với ba hoạt động chính như sau (3):

1. Khởi động tự duy cho người học, tức chuẩn bị tâm thế nhận thức và kích thích tư duy về chủ đề bài học (5- 10% thời lượng).
2. Chuyển tải nội dung bài học bằng việc hợp các phương pháp dạy học khác nhau trên cơ sở tổ chức hoạt động nhận thức cho học sinh về

chủ đề bài học (80-90% thời lượng).

3. Kết luận nội dung chủ yếu của bài học và kiểm chứng mục tiêu dạy học để ra (5-10% thời lượng).

So với các bước lên lớp truyền thống, đây là một vấn đề rất mới, ít nhất là về hình thức diễn đạt và quy trình triển khai. Mặc dù kết quả điều tra được nêu ở bảng 1 đã nói lên phần nào thay đổi nhận thức của GV trong bối cảnh đổi mới phương pháp dạy học hiện nay, nhưng nếu có sự thay đổi “mạnh” như việc chuyển “5 bước” thành “3 bước” thì có thể sẽ gây ra phản ứng! Về vấn đề này, chúng tôi đã khảo sát ý kiến của GV ở ba trường nêu trên và kết quả có được như sau: (Xem bảng 2) *.

Bảng 2

GV trường \ Nội dung.	THPT Chuyên Ngữ - HN	THPT Minh Khai -HN	THPT Ninh Giang - HD
Đồng ý.	50%	67%	45%
Rất đồng ý.	50%	33%	55%
Không đồng ý.	0%	0%	0%
ý kiến khác.	0%	0%	0%

Đối chiếu bảng 1 và 2, chúng tôi nhận thấy: có tới 100% GV đồng tình với tiến trình tổ chức ba bước lên lớp của nước ngoài, song trong thực tế giảng dạy có trung bình 81% GV vẫn tuân thủ các bước lên lớp truyền thống. Phải chăng đây là sự mâu thuẫn giữa quan niệm và hành động, giữa thái độ và cách thức thực hiện?

Lí giải vấn đề sau khi so sánh số liệu của bảng 1 và bảng 2, cho phép chúng ta nêu lên một số suy nghĩ sau:

Thứ nhất: Năm bước lên lớp truyền thống đã là điểm tựa, ăn sâu trong quá trình tổ chức một giờ dạy học trên lớp của GV.

Thứ hai: Nếu đại bộ phận GV đồng tình về kiểu cấu tạo ba bước lên lớp không giống như truyền thống, thì điều này chứng tỏ GV phổ thông hiện nay đã nhận thức rất cao về tính linh hoạt trong giảng dạy và đổi mới phương pháp dạy học... Đây là tín hiệu đáng mừng, bởi mọi cuộc cải cách, đổi mới giáo dục sẽ gặp khó khăn, thậm chí thất bại, nếu như nhân vật chính - người giáo viên lại đứng ngoài cuộc.

2. Những đề xuất xây dựng tiến trình tổ chức nhằm phát huy tính hiệu quả của giờ dạy học.

Theo “ Từ điển Tiếng Việt” (Hoàng Phê), thì “ hiệu quả là kết quả như yêu cầu của việc làm mang lại”(4). Theo đó, với đặc thù riêng của mình, một giờ dạy học văn có hiệu quả cần phải (5): giúp HS nhận thức, thực hiện các mục tiêu của giờ dạy học (hiểu biết về thế giới tự nhiên, con người, thời đại, để từ đó nhận thức về chính

mình, nâng cao tâm hồn mình, vươn tới Chân-Thiện – Mĩ); phải tạo không khí văn học trong lớp; phải phát huy sự sáng tạo của HS trong việc cảm thụ tác phẩm văn học.

Có thể nói, với những con đường khác nhau (ba bước hay năm bước), rất có thể người GV vẫn tạo nên một tiến trình hợp lí cho một giờ dạy học văn. Song rõ ràng, với tinh thần đổi mới PPDH theo hướng “Lấy người học làm trung tâm”, thì tiến trình ba bước lên lớp (như đã trình bày ở trên) có nhiều hợp lí, vì nó gắn với logic nhận thức của người học và con đường dẫn tới hiệu quả vẫn “gần hơn” năm bước truyền thống. Bởi một khi đã phát huy được tính chủ động, tích cực của HS, thì khái niệm “ổn định tổ chức lớp” (B1), có thể thực

hiện bằng nhiều cách khác nhau, chứ không nhất thiết nặng về “hành chính”, hoặc khâu kiểm tra công việc về nhà của HS (B2) cũng có thể tiến hành thông qua rất nhiều hình thức mà ở đó người học được khuyến khích tự kiểm tra, tự đánh giá dưới sự

hướng dẫn của GV?

Theo chúng tôi, vừa để đảm bảo tính nguyên tắc, vừa phát huy tính linh hoạt trong giảng dạy văn chương, chúng tôi mạnh dạn đề xuất những điểm sau:

Thứ nhất: Ổn định tổ chức lớp không có nghĩa là “phải trật tự” và hoạt động của HS phải giống như cái máy dưới quyền uy của thầy, mà phải tạo được không khí học tập và hứng khởi học văn trong lớp. GV phải khởi động tư duy cho HS bằng cách tổ chức, dẫn dắt linh hoạt của mình, để tạo được tâm thế, kích thích nhu cầu nhận thức của HS về chủ đề bài học.

Thứ hai: Trong bước triển khai bài học mới, thay việc “Thầy giảng - trò nghe, thầy đọc - trò chép”, GV nên đặt HS vào tình huống có vấn đề, để kích lệ HS suy nghĩ, chủ động khám phá vẻ đẹp của tác phẩm.

Thứ ba: Nhất thiết phải có bước củng cố kết luận nội dung tác phẩm vừa học để HS có cái nhìn tổng thể về bài văn, tác phẩm.

Thứ tư: Tiến trình tổ chức dù có linh hoạt nhưng vẫn phải đảm bảo logic của một giờ giảng văn, phải coi trọng tính tương tác và hoạt động song phương của thầy và trò, mối quan hệ giữa ba chủ thể: nhà văn/tác phẩm- GV-HS. Cần bảo đảm logic của 1 giờ lên lớp phù hợp với logic nhận thức văn học của học sinh.

Thứ năm: Một trong hai khâu quan trọng của tiết giảng văn thành công và góp phần nâng cao hiệu quả của giờ dạy học văn là sự chuẩn bị của

(Xem tiếp trang 25)